

Občané o chudobě – březen 2012

Technické parametry

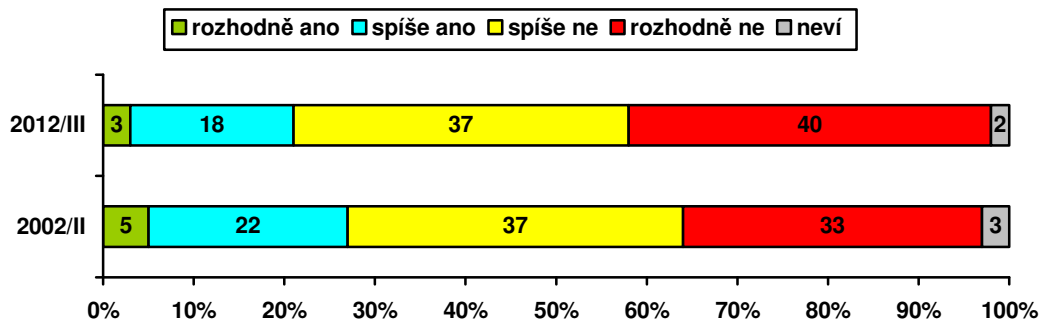
Výzkum:	<i>Naše společnost, v12-03</i>
Realizátor:	<i>CVVM, Sociologický ústav AV ČR, v.v.i.</i>
Projekt:	<i>Naše společnost – projekt kontinuálního výzkumu veřejného mínění CVVM SOÚ AV ČR, v.v.i.</i>
Termín terénního šetření:	<i>5. – 12. 3. 2012</i>
Výběr respondentů:	<i>Kvótní výběr</i>
Kvóty:	<i>Kraj (oblasti NUTS 3), velikost místa bydliště, pohlaví, věk, vzdělání</i>
Zdroj dat pro kvótní výběr:	<i>Český statistický úřad</i>
Reprezentativita:	<i>Obyvatelstvo ČR ve věku od 15 let</i>
Počet dotázaných:	<i>1053</i>
Metoda sběru dat:	<i>Osobní rozhovor tazatele s respondentem</i>
Výzkumný nástroj:	<i>Standardizovaný dotazník</i>
Otázky:	<i>EU.3, EU.8, EU.9, EU.10, EU.11</i>
Zveřejněno dne:	<i>12. dubna 2012</i>
Zpracoval:	<i>Jan Červenka</i>

V rámci březnového šetření Centrum pro výzkum veřejného mínění SOÚ AV ČR, v.v.i., položilo všem respondentům několik otázek na téma chudoby. Lidé se v šetření konkrétně vyjadřovali k několika obecným výročkům o chudobě a rovnosti možností na dosažení úspěchu, uváděli, kde vidí příjmovou hranici chudoby v případě čtyřčlenné domácnosti, jaké spotřební statky, respektive jejich nedostatky, spojují s tím, že je domácnost chudá, a jaký příjem jejich domácnosti by postačoval k pokrytí jejich nejzákladnějších potřeb.

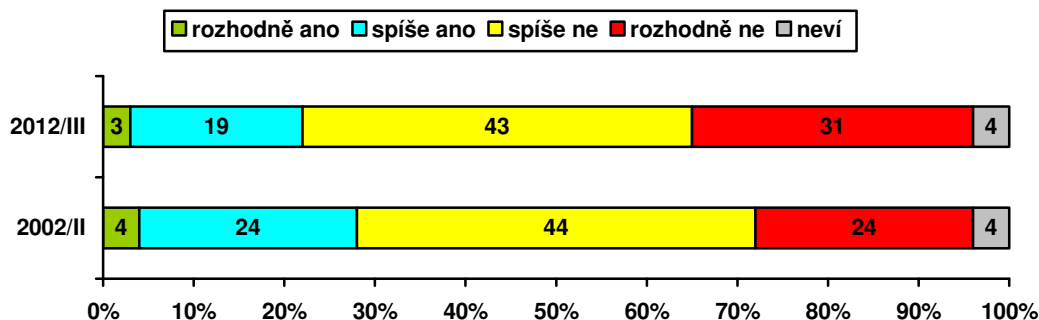
Nejprve byla všem dotázaným položena baterie tří výroků s dotazem, zda s nimi souhlasí či nesouhlasí (viz grafy 1a, 1b, 1c).¹

¹ Otázka: „Nyní se Vás zeptám na několik otázek, které se týkají problému chudoby. Dále Vám budu číst několik výroků a Vy mi prosím řekněte, zda s nimi souhlasíte, či nikoli. a) Všichni lidé v České republice mají dnes stejné možnosti dosáhnout úspěchu. b) Za svoji chudobu si v naší republice může člověk především sám. c) Chudoba lidí je především vinou našeho státu.“

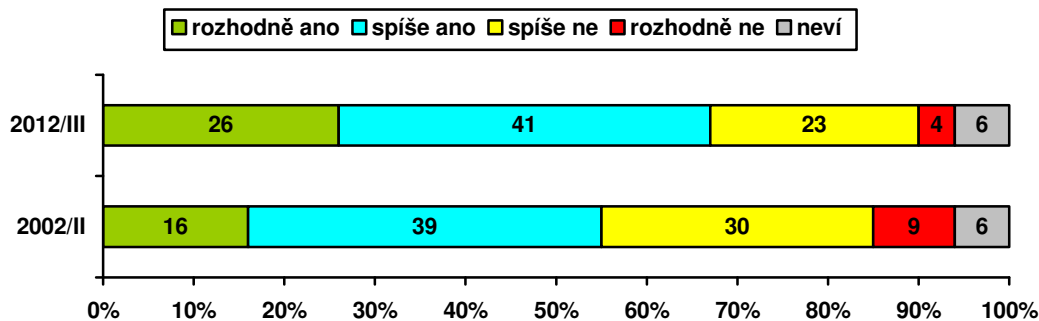
Graf 1a: Všichni lidé v České republice mají dnes stejné možnosti dosáhnout úspěchu. (%)

Graf 1b: Za svoji chudobu si v naší republice může člověk především sám. (%)

Graf 1c: Chudoba lidí je především vinou našeho státu. (%)

Z výsledku šetření vyplynulo, že více než tři čtvrtiny (77 %) občanů si myslí, že není pravda, že „všichni lidé v České republice mají dnes stejné možnosti dosáhnout úspěchu“, když 37 % s tímto výrokem „spíše“ nesouhlasilo a 40 % s ním „rozhodně“ nesouhlasilo. Opak si myslí jen asi pětina (21 %) dotázaných, z toho 18 % „spíše“ a 3 % „rozhodně“. Zbývající 2 % oslovených občanů k výše zmíněnému výroku nezaujala jasný postoj a uchýlila se k odpovědi „nevím“. Oproti srovnatelnému výzkumu z února 2002 podíl lidí, kteří si myslí, že zde „rozhodně“ neexistují stejné možnosti k dosažení úspěchu pro všechny lidi, se zvýšil o sedm procentních bodů, zatímco podíl těch, kdo možnosti vidí jako více či méně rovné, o šest procentních bodů poklesl.

Jen o málo více než pětina (22 %) občanů se domnívá, že „za svoji chudobu si v naší republice může člověk především sám“, přičemž 3 % si to myslí „rozhodně“ a 19 % „spíše“, zatímco tři čtvrtiny (74 %) si myslí opak, v tom 43 % „spíše“ a 31 % „rozhodně“. 4 % respondentů u tohoto výroku zvolila odpověď „nevím“. I v tomto případě došlo oproti roku 2002 k nárůstu podílu rozhodně nesouhlasících (o sedm procentních bodů) i celkového podílu nesouhlasu (o šest procentních bodů) při šestibodovém poklesu podílu souhlasících.

Pokud jde o poslední z předložených výroků, že „chudoba lidí je především vinou našeho státu“, s ním dvě třetiny (67 %) občanů souhlasí, v tom 26 % „rozhodně“ a 41 % „spíše“, nesouhlas vyjádřila o málo více než čtvrtina (27 %), přičemž 23 % „spíše“ nesouhlasí a 4 % „rozhodně“ nesouhlasí, a 6 % uvedlo odpověď „nevím“. Od roku 2002 se podíl těch, kdo si myslí, že „chudoba lidí je především vinou našeho státu“, zvýšil o dvanáct procentních bodů, přičemž o deset procentních bodů vzrostl samotný podíl těch, kdo s uvedeným výrokem „rozhodně“ souhlasí. Na druhé straně podíl nesouhlasu celkově o dvanáct procentních bodů poklesl, z toho sedm procentních bodů připadá na pokles podílu odpovědí „spíše ne“ a pět procentních bodů na pokles podílu odpovědí „rozhodně ne“.

Podrobnější analýza ukázala, že lidé starší než 60 let relativně méně souhlasí s tím, že za chudobu si může každý sám, a méně odmítají tvrzení, že chudoba lidí je především vinou státu. Naopak absolventi vysokých škol poněkud častěji souhlasí s tím, že lidé si mohou za chudobu sami, a více odmítají to, že by za chudobu lidí mohl stát. S rostoucí životní úrovní se zvyšuje souhlas s tvrzeními, že všichni lidé v ČR mají stejné možnosti dosáhnout úspěchu a že za chudobu v naší republice si může především každý sám, a klesá podíl souhlasu s výrokem, že „chudoba lidí je především vinou našeho státu“. Podle stranických preferencí stoupenci ODS a TOP 09 s prvními dvěma relativně častěji vyjadřují souhlas, u třetího výroku naopak souhlasí méně často.

Všem respondentům jsme položili následující otázku: „Za chudou je považována taková domácnost, jejíž příjmy nepřesahují určitou hranici. Jaká by podle Vás měla být tato příjmová hranice pro čtyřčlennou rodinu, tj. manželský pár a dvě děti školního věku? Jedná se o celkový čistý příjem domácnosti.“ Dotázaní v odpovědi uváděli konkrétní částku. Tabulka č. 1 zachycuje procentuální četnosti jejich odpovědí kategorizovaných do osmi intervalově vymezených příjmových pásem.

Tabulka 1: Hranice chudoby pro čtyřčlennou domácnost (%)

	II/2002	III/2012
Do 8 000 Kč	1,2	0,8
8 001 – 12 000 Kč	7,7	6,2
12 001 – 16 000 Kč	19,3	12,4
16 001 – 20 000 Kč	31,5	20,6
20 001 – 25 000 Kč	17,9	14,3
25 001 – 30 000 Kč	11,9	18,2
30 001 – 40 000 Kč	7,9	18,0
41 001 Kč a více	2,6	9,5

Pozn.: Procenta ve sloupci bez odpovědi „nevím“.

Tabulka 2: Hranice chudoby pro čtyřčlennou domácnost (průměr a významné percentily)

	II/2002	III/2012
Průměr	22 210	27 527
Medián (p50)	20 000	25 000
1. decil (p10)	13 000	15 000
1. kvartil (p25)	16 000	20 000
3. kvartil (p75)	25 000	35 000
9. decil (p90)	33 000	40 000

Jak ukazují výsledky v tabulkách 1 a 2, mezi roky 2002 a 2012 došlo ve vnímání hranice chudoby pro modelovou čtyřčlennou rodinu se dvěma dospělými a dvěma dětmi ve školním věku k výraznému posunu směrem vzhůru, když např. průměrná hodnota tohoto údaje udávaného respondenty vzrostla z 22 210 Kč na 27 527 Kč. Obdobný posun jako u průměru nastal i v případě hodnoty mediánu, která se zvýšila z 20 000 Kč na 25 000 Kč, a značné zvýšení se objevilo i v dalších význačných kvantilech, jako první a třetí kvartil či první a devátý decil. Relativní zvýšení hodnoty průměru (o 24 %) či mediánu (o 25 %) se přitom v podstatě shoduje s celkovým zvýšením cenové hladiny od počátku roku 2002 do konce roku 2011, které činí cca 24,9 %.

Tabulka 3: Čistý měsíční příjem domácnosti, který respondent považuje za nutný k pokrytí základních potřeb své domácnosti,² v přepočtu na 1 člena

	II/2002	III/2012
Do 6 667 Kč	48,4	16,9
Od 6 668 do 9 000 Kč	25,5	17,5
Od 9 001 do 10 000 Kč	13,0	20,1
Od 10 001 do 12 500 Kč	5,6	15,0
Od 12 501 do 15 000 Kč	3,9	14,6
Od 15 001 Kč výše	3,6	15,9
Průměr	7 798	11 716
Medián	7 000	10 000

Pozn.: Procenta ve sloupci bez odpovědi „neví“.

K ještě výraznějšímu posunu, který zřetelně převýšil reálný vzestup cenové hladiny v uplynulém období, došlo u deklarovaného čistého měsíčního příjmu vlastní domácnosti, který lidé považují za nutný k pokrytí jejich základních potřeb (viz tabulku 3). Průměr tohoto ukazatele v přepočtu na jednoho člena domácnosti vzrostl o 50 %, hodnota mediánu o téměř 43 %.

Podrobnější analýza ukázala, že deklarovaná hranice chudoby u čtyřčlenné domácnosti i výše deklarovaného čistého měsíčního příjmu nutného k pokrytí základních potřeb vlastní domácnosti mírně narůstá s poklesem subjektivně hodnocené životní úrovně domácnosti. Z hlediska věku lidé starší 45 let deklarují nutný příjem k pokrytí základních potřeb svých domácností jako poněkud vyšší než lidé z nižších věkových kohort. Jak ukazují výsledky v tabulce 4, deklarovaná hranice chudoby modelové čtyřčlenné domácnosti se velmi výrazně zvyšuje

² Otázka: „A zvážíte-li situaci konkrétně Vaší domácnosti, jaký by měl být její celkový čistý měsíční příjem, aby postačoval na pokrytí těch opravdu základních potřeb Vaší domácnosti?“

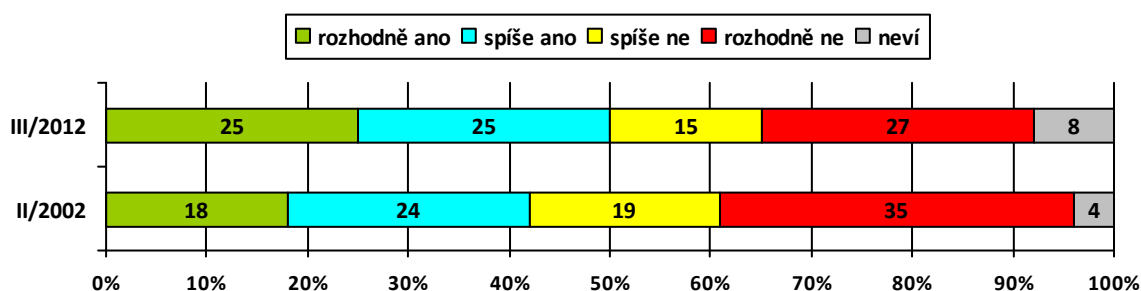
s tím, jak roste deklarovaný nutný příjem k pokrytí základních potřeb v případě vlastní domácnosti respondenta.

Tabulka 4: Hranice chudoby pro čtyřčlennou domácnost podle velikosti příjmu nutného k pokrytí základních potřeb

Čistý měsíční příjem na 1 člena domácnosti, který respondent považuje za nutný k pokrytí základních potřeb své domácnosti	Hranice chudoby pro čtyřčlennou domácnost (průměr v Kč)
Do 6 667 Kč	18 553
Od 6 668 do 9 000 Kč	24 349
Od 9 001 do 10 000 Kč	27 764
Od 10 001 do 12 500 Kč	29 478
Od 12 501 do 15 000 Kč	31 308
Od 15 001 Kč výše	35 177

Šetření kromě deklarovaného nutného příjmu k pokrytí základních potřeb domácnosti respondenta zjišťovalo i to, zda domácnost takový příjem v posledním období má.

Graf 2: Disponuje domácnost příjmem nutným k pokrytí základních potřeb?³

Jak ukazují výsledky v grafu 2, polovina domácností (50 %) má podle vyjádření respondentů v posledních třech měsících příjem, který podle nich pokrývá základní potřeby domácnosti, z toho 25 % „rozhodně“ a stejně tak 25 % „spíše“. Naopak o málo více než dvě pětiny (42 %) domácností podle vyjádření dotázaných nemají příjem nutný k pokrytí základních potřeb, přičemž 15 % si to myslí „spíše“ a 27 % „rozhodně“. Zbýlých 8 % dotázaných odpovědělo, že „neví“. V porovnání s rokem 2002 je takto subjektivně posuzovaná příjmová situace domácností o něco lepší, když podíl těch, kdo podle vlastního mínění mají příjem postačující k pokrytí základních potřeb domácnosti, vzrostl o osm procentních bodů a podíl opačného mínění naopak poklesl dokonce o dvanáct procentních bodů.

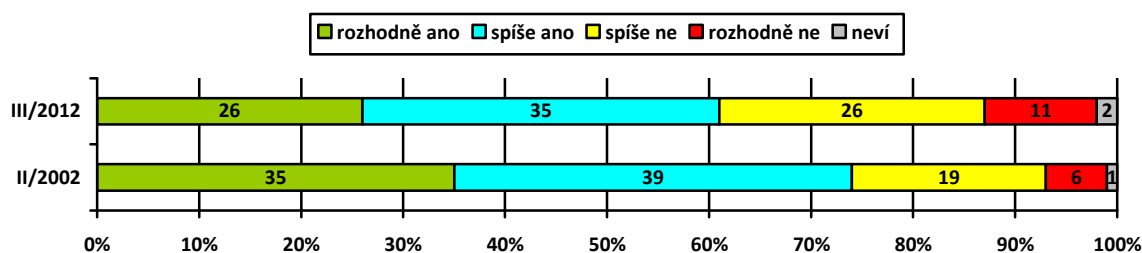
Podrobnější analýza ukázala, že odpovědi respondentů na výše uvedenou otázku velmi silně korelují se subjektivním hodnocením životní úrovně domácnosti a že vykazují i podobné sociodemografické diference. Podíl těch, kdo

³ Otázka: „Dosahuje Vaše domácnost v posledních 3 měsících tohoto příjmu? Rozhodně ano, spíše ano, spíše ne, rozhodně ne.“

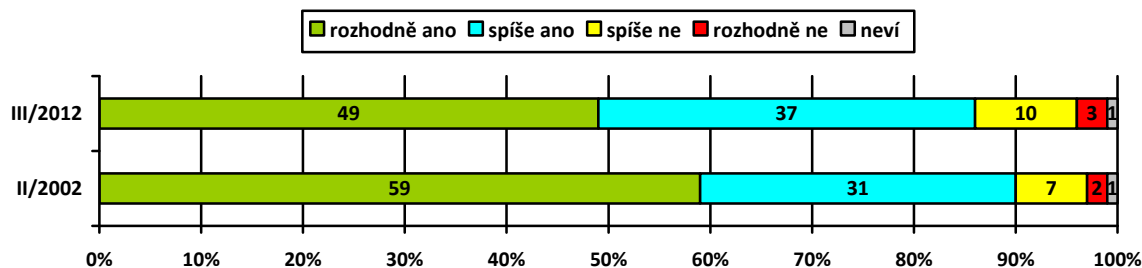
tvrdí, že mají dostačující příjem k pokrytí základních potřeb, roste s nejvyšším ukončeným vzděláním a je vyšší mezi podnikateli, vysoce kvalifikovanými odbornými nebo vedoucími pracovníky, nižšími odbornými pracovníky, lidmi hlásícími se k pravici nebo pravému středu a příznivci ODS nebo TOP 09. Opačnou odpověď relativně častěji uváděli důchodci, nezaměstnaní, nekvalifikovaní dělníci, respondenti, kteří se politicky řadí na levici, voliči KSČM a lidé, kteří by nešli volit a nepreferují žádnou politickou stranu.

Na závěr bloku byla všem respondentům položena i otázka zaměřená na to, kde lidé vidí hranici chudoby z hlediska možností spotřeby.⁴

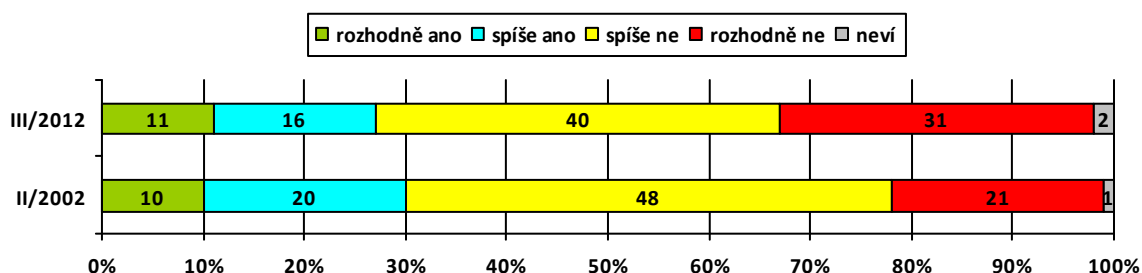
Graf 3a: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit dovolenou ani jednou za rok?

Graf 3b: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit obdarování členů domácnosti o Vánocích?

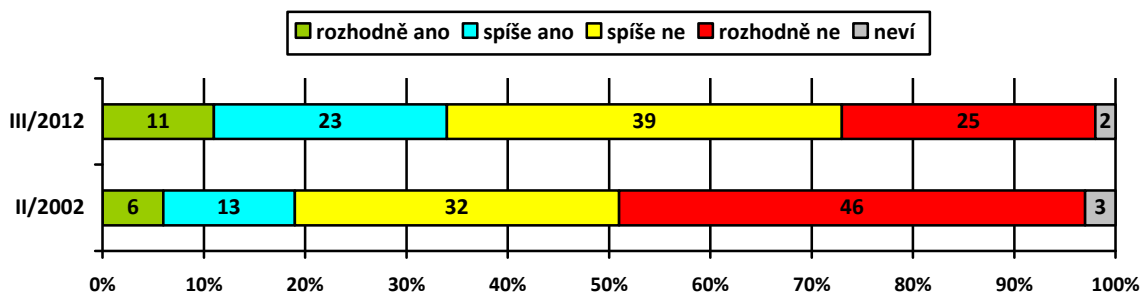

Graf 3c: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit módní oblečení?

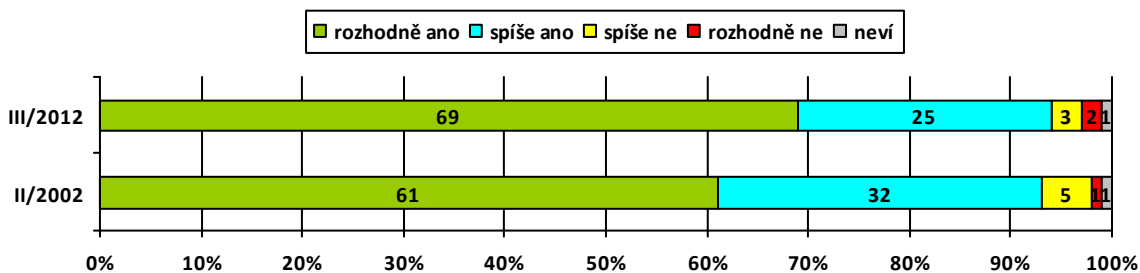

⁴ Otázka: „Chudoba neznamená jen trvale nízké příjmy, ale také nemožnost dopřát si občas některé věci. Je podle Vás chudá ta domácnost, která si nemůže dovolit a) dovolenou ani jednou za rok, b) obdarování členů domácnosti o Vánocích, c) módní oblečení, d) mobilní telefon pro děti, e) zaplacení léků, na něž se připlácí, f) obnovu vybavení domácnosti, g) nové ošacení z běžných obchodů?“

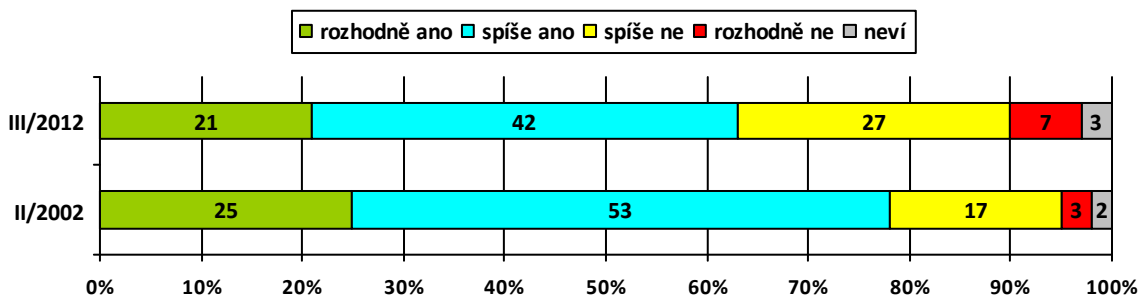
Graf 3d: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit mobilní telefon pro děti?

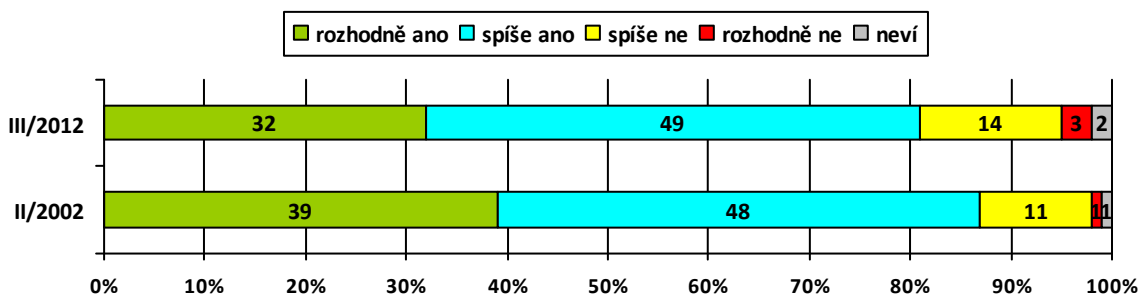
Graf 3e: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit zaplacení léků, na něž se připlácí?

Graf 3f: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit obnovu vybavení domácnosti?

Graf 3g: Je chudá domácnost, která si nemůže dovolit nové ošacení z běžných obchodů

Mezi dotázanými jsme zaznamenali jednoznačný souhlas s tím, že chudé jsou domácnosti, které si nemohou dovolit zaplacení léků, na něž se připlácí, a jejichž členové si nemohou dovolit obdarovat své blízké o vánocích. V prvním případě podíl souhlasu činil 94 %, ve druhém pak 86 %, tedy o něco méně, což představuje určitou změnu oproti roku 2002, kdy v obou případech činil podíl souhlasících podobně okolo devíti desetin, přičemž tehdy prakticky shodně asi tři pětiny respondentů u obou možností zvolili odpověď „rozhodně ano“. Tentokrát se rozložení odpovědí poměrně výrazně lišilo, když vedle mírného poklesu celkového podílu souhlasu s tím, že chudou je domácnost, která si nemůže dovolit vánoční dárky pro své členy, poměrně výrazně poklesla intenzita souhlasu s tímto tvrzením, zatímco v případě placení léků, na něž se připlácí, nastal z hlediska intenzity souhlasu posun opačným směrem, když tentokrát podíl odpovědí „rozhodně ano“ dosahoval 69 %. Výrazná většina občanů spojuje chudobu i s tím, že domácnost nemá na nákup běžné konfekce (81 %), na obnovu vybavení domácnosti (63 %) a na zaplacení jedné dovolené v průběhu roku (61 %), i když v těchto případech lidé více volili odpověď „spíše ano“ než „rozhodně ano“, přičemž u všech těchto možností došlo k poklesu celkového podílu souhlasu, jakož i jeho intenzity. Naopak nemožnost pořídit mobilní telefon pro děti či kupovat módní oblečení jsou s představou chudoby spojovány jen menšinově (v 34 %, respektive v 27 % případů), ačkoli oproti roku 2002 došlo u první ze zmíněných možností k poměrně výraznému nárůstu podílu souhlasících.

Podrobnější analýza ukázala, že s výjimkou dvou nejjednoznačněji přijímaných příznaků chudé domácnosti se postoje dotázaných liší z hlediska uváděné výše částky reprezentující hranici chudoby – lidé, kteří kladou hranici chudoby výše, relativně více souhlasí s tím, že vybrané příklady charakterizují chudou domácnost. Kromě toho se rozložení postojů k otázce chudoby v souvislosti s nemožností kupovat módní oblečení a pořídit dětem mobilní telefon lišilo i z hlediska věku, když mladí lidé ve věku 15 až 19 let častěji vyjadřovali souhlas.